

Sociologiska Institutionen

SAMARBETET

- en studie om betydelsen inom myndigheternas samarbete
för unga människor med autism som står i
begrepp att gå ut i arbetslivet -

Författare: Monica Johnsson
Uppsats Soc 464, 61-80 p
Vårterminen 2003
Handledare: Anna-Lisa Lindén

ABSTRACT

Författare: Monica Johnsson

Titel: Samarbetet – en studie om betydelsen av myndigheters samarbete för unga människor med autism och som står i begrepp att gå ut i arbetslivet.

Uppsats: Soc 464, 61-80p

Handledare: Anna-Lisa Lindén

Sociologiska institutionen, våren 2003

Det finns en grupp unga människor som har autism och de har behov av att personer i deras omgivning har kunskap om deras kommunikationshandikapp. Denna uppsats handlar om samarbetet mellan organisationer och mellan deras tjänstemän i denna specifika situation. Syftet med min uppsats är att redogöra för och analysera samarbetet. I den teoretiska introduktionen har jag främst använt mig av Max Webers teori om byråkratiska andan.

Det som jag vill besvara i denna studie är;

1. Vilka möjligheter och hinder finns i organisationernas arbete och syfte?
2. Vilka hinder respektive möjligheter finns i organisationernas samarbete med varandra?
3. Hur ser hindren respektive möjligheterna ut i organisationers samarbete genom sina tjänstemän?

Byråkrati förknippas ofta med socialförsäkringar d v s institutioner som handlägger offentliga handlingar. Dess praktiska verksamhet och kontakt med samhällets omgivning sker via myndigheter. Det är Försäkringskassan, Kommunen och Region Skåne, som jag har undersökt. Myndigheternas samarbete är den röda tråden i min uppsats. Dessa tre organisationer har alla handläggare som utövar myndighetsutövning vars syfte är att handlägga, utreda och ta beslut enligt lagen (LSS). Samarbete mellan dem finns när ett behov uppstår men det finns ingen kontinuitet, utan det är antalet inkommande ansökningar som avgör samarbetsformerna. Jag har valt att även lyssna på vad kommunens särskola som en avlämnande enhet har att berätta. Motpolen är kommunens dagliga verksamhet som är den mottagande enheten. Det finns en tydlig skillnad mellan organisationerna och de två enheterna. Organisationernas uppdrag är att utreda om medborgare uppfyller de kriterier som lagen kräver för att få rätten till insatser enligt beslut i LSS. Enheterna ska verkställa utifrån myndighetens fattade beslut. Dilemmat för dem är att få innebörden i besluten att fungera som en helhet när det är dags att ungdomarna ska lämna skolans värld och börja arbeta på daglig verksamhet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	
Bakgrund.....	2
Disposition.....	3
Syfte, avgränsning och frågeställningar	4
2. TEORETISK INTRODUKTION	
Inledning	5
Försäkringskassan.....	6
Kommunen	7
Region Skåne.....	8
Sammanfattning	11
3. DIAGNOS AUTISM.....	12
4. LAGEN OM STÖD OCH SERVICE TILL VISSA FUNKTIONSHINDER	13
5. METOD	
Litteraturgranskning.....	14
Intervjuer.....	14
Respondenterna.....	15
Validitet, reliabilitet och etik	15
6. ANALYS	
6.1 Verksamhetsområde med målsättning.....	17
6.2 Samarbetet.....	20
6.3 Tjänstemännen.....	22
7. SLUTDISKUSSION.....	25
8. KÄLLFÖRTECKNING.....	28

1. INLEDNING

Bakgrund

Det finns en grupp människor som har autism och de har ett mycket stort behov av att personer i deras dagliga arbete har kunskap om deras kommunikationshandikapp.

Jag har sett att det kan uppstå problem kring denna grupp av unga människor med autism när de lämnar skolan för att börja på daglig verksamhet. Det är i vardagslivet och i sociala interaktioner som problemen blir tydligast. Utåtagerande och kaossituationer är en vanlig företeelse. För ungdomarna är dessa situationer svåra och problematiska då deras kommunikationshandikapp inte alltid är synligt. Mitt intresse är att lyfta fram, studera och söka belysa samarbetet mellan olika organisationer och mellan deras respektive tjänstemän.

Staten är en organisation som är speciell och inte lik någon annan organisation. Den är också en abstraktion som empiriskt motsvaras av flera olika organisationer och institutioner. Dess praktiska verksamhet och kontakt med samhällets omgivning sker via myndigheter. Inom myndigheterna ska regler och generella principer omsättas i praktiskt handlande.¹ I den organisatoriska världen finns ett otal olika organisationer i skilda miljöer. En byråkratisk organisation i en stabil situation och trygg miljö fungerar bra. Organisationer som är formella och byråkratiska i sin funktion har ofta visat sig vara de mest effektiva. Byråkratin inom organisationsteorin har sitt ursprung i biologins värld och det var här som den första idén att anställa människor med komplicerade behov, utvecklades. Människors behov måste tillfredsställas för att de ska kunna skapa sig fullvärdiga liv och därigenom bli effektiva på arbetet. En anställd som är motiverad att uträtta sina arbetsuppgifter och som gör det bra, får sina belöningar. Deras personliga behov blir tillfredsställda.²

Den professionella byråkratiska organisationen har lyckats att jämkas på principen om en centraliserad kontroll och därmed kan också tjänstemannen ges en större självständighet. Det här underlättar hanteringen av stabila förutsättningar och okomplicerade uppgifter. Strukturen kommer mest till sin användning där människor med speciella kompetenser och kunskaper behöver stort handlingsutrymme och möjligheter att få använda sin egen förmåga för att bli mer effektiva i sitt arbete.³ Inom en organisation används ett regelsystem för att både skapa och vidmakthålla ordningen bland medlemmarna. Ett begrepp som används inom denna sfär är byråkrati, vilket betyder styre.

---

¹ Roine Johansson, *Vid byråkratins gränser*, Lund, (1997:15)

² Gareth Morgan, *Organisationsmetaforer*, Lund, (1999:42)

³ Gareth Morgan, *Organisationsmetaforer*, Lund, (1999:60)

Det används genom det skrivna ordet för att utöva en rationell och rättslig typ av makt, det vill säga, "lagens styre".⁴ I den politiska metaforen, menar Gareth, kan vi titta på organisationer som ett förenat nätverk bestående av olika människor och som har skilda intressen. De har samlats för att det är lämpligt och för att det passar dem. Han menar att organisationer består av koalitioner och att bygga dem är en angelägen dimension i allt organisatoriskt liv. Koalitioner uppkommer när en grupp av människor möts för att samarbeta kring specifika frågor, beslut och händelser eller för att påverka värden och ideologier. Det är vanligt att koalitioner byggs upp runt den högsta chefen och andra huvudaktörer i en organisation. Deltagarna ställer krav och bidrar därmed till koalitionen som ett pris för delaktigheten. I koalitioner krävs det en balans mellan belöningar och bidrag så att ett medlemskap kan fortsätta. Balansen påverkas av olika faktorer som ålder, utbildning, hur länge man har varit i organisationen, position samt attityder och värderingar.⁵

När olika intressen krockar med varandra uppstår konflikter. I organisatoriska sammanhang uttrycks konflikter som dysfunktionella krafter som beror på negativa faktorer som till exempel att människors olika personligheter kan ge upphov till konflikter. Gareth menar att det alltid kommer att finnas konflikter i en organisation. De kan vara personliga eller bero på rivalitet och konkurrens mellan olika grupper eller koalitioner. Sociologen Tom Burns menar att det finns en uppmuntran till det här politiska spelet då det rymmer både konkurrens och samarbete. För att klara av sitt arbete måste människan slåss för både begränsade resurser och karriärmöjligheter. Samtidigt måste de skapa samarbete för att kunna fullfölja sina uppdrag.⁶

Disposition

Fortsättningsvis innehåller uppsatsen syfte och avgränsning med frågor. Efter detta kommer en teoretisk introduktion om tre offentliga organisationer, följt av ett avsnitt om autism som handikapp samt en beskrivning av Lagen om Stöd och Service till vissa funktionshindrade (LSS). Sedan kommer en metoddel och därefter en analys. Uppsatsen avslutas med en slutdiskussion.

---

⁴ Gareth Morgan, *Organisationsmetaforer*, Lund, (1999:177)

⁵ Gareth Morgan, *Organisationsmetaforer*, Lund, (1999:187)

⁶ Tom Burns i Gareth Morgan, *Organisationsmetaforer*, Lund, (1999:188-189)

Syfte, avgränsning och frågeställningar

Syftet med min uppsats är att redogöra för och analysera samarbetet mellan tre olika organisationer. Utgångsläget ligger i själva samverkan mellan institutionerna och mellan dess respektive tjänstemän i situationen då ungdomar med diagnosen autism ska lämna särskolan för att börja arbeta i kommunens dagliga verksamhet. Fokuseringen ligger på tjänstemännens samarbete vilket jag vill nå en djupare förståelse om. Jag har valt att avgränsa mig till att studera tre offentliga organisationers samarbete i en specifik situation samt kommunens särskola som en avlämnande enhet och daglig verksamhet som en kommunal mottagande enhet.

Det som jag vill besvara i den här studien är;

1. Vilka möjligheter och hinder finns i organisationernas arbete och syfte?
2. Vilka möjligheter och hinder finns i organisationernas samarbete med varandra?
3. Hur ser möjligheterna respektive hindren ut i organisationers samarbete genom sina tjänstemän?

2. TEORETISK OCH HISTORISK INTRODUKTION

Inledning

En myndighet består av en sammanslutning – en grupp människor, som följer ledarens order och som har personliga intressen av organisationens fortsatta existens. Syftet bakom deras delaktighet ger dem fördelar och människor ger och tar sinsemellan av de funktioner som gynnar myndighetens fortsatta existens. Av den anledningen är de alltid villiga att utöva ledarens order. Det här, anser Max Weber, är grundstrukturen för en organisation. De ledare som utövar denna befallningsmakt genom delegering skulle kallas för ”herrar” och de som står till ledarens förfogande skulle kallas för deras ”apparat”. Weber förklarar *Strukturen hos ett visst fall av dominans får sin sociologiska karaktär i första hand genom den allmänna beskaftenheten av relationen mellan herren eller herrarna och apparaten och mellan dessa två parter och de dominerade och genom de specifika organisationsprinciperna, d v s fördelningen av befallningsmakten.*⁷

Byråkratins funktioner har specifika egenskaper och ett grundbegrepp handlar om fasta kompetensområden inom de generellt reglerade lagarna eller förvaltningsreglementen. Det innebär att de regelmässiga aktiviteterna som krävs för byråkratins styrda struktur är fördelade som fasta officiella plikter. Det innebär också att den befallningsmakt som krävs för att fylla plikterna är fast fördelade och tvångsmedlen som tilldelats är begränsade genom regler. För att kunna genomföra dessa plikter har organisationer byggts och människor anställts med bestämda kvalifikationer. Weber menar att det är dessa moment som konstituerar i den offentliga styrelsen en byråkratisk ”myndighet” och i den privata ekonomiska byråkratin ett ”företag”. En byråkrati i den meningen har nått sin fulla utveckling i politiska och kyrkliga samhälligheter.⁸

Principen om tjänstehierarki och instansordning innebar att ett fast organiserat system av myndigheternas över- och underordnande fanns. De högre instanserna kontrollerade de undre instanserna. Ett sådant system kunde erbjuda de styrda att enligt bestämda regler bli förflyttade från en lägre instans till en högre instans. När systemets tillväxt är fullt utvecklat blir tjänstehierarkin organiserad som en monokrati. Ämbetsutövningen bygger på skrivna dokument eller akter som bevaras i sina originaltexter. Staben, det vill säga lägre tjänstemän och skrivare är ämbetsmän vid en myndighet som har materiell utrustning och tillsammans med akterna bildar i statliga strukturer en ”byrå” och i det privata företaget ett ”kontor”.

---

⁷ Max Weber, *Ekonomi och samhälle – Förståelsesociologins grunder*, del 3, Lund, (1987:57)

⁸ Max Weber, *Ekonomi och samhälle – Förståelsesociologins grunder*, del 3, Lund, (1987:58-59)

Myndighetsorganisationen skiljde tidigare mellan en byrå och en privat bostad samtidigt som den också skiljer mellan offentliga penningmedlen och ämbetsmannens privata egendom. Idag finns denna uppdelning även inom privata företag. Denna situation är resultatet av en mycket lång utveckling. Som ämbetsutövare för både ledare och tjänstemän förutsattes en grundlig specialutbildning. Samtidigt blev tjänsteutövningen ett arbete på heltid till skillnad från tidigare då den ansågs vara en bisyssla. Eftersom ämbetsutövningen följer generella regler vilket kan läras in och innebär ett specialkunnande inom till exempel administration och juridik.⁹

Webers byråkratiska ideal för en organisation inspirerade inte bara organisatorisk uppbyggnad av Preussens offentliga förvaltningar, utan även andra industrialiserade västländer. Den byråkratiska organisationen byggde på rationalitet och effektivitet i ärendehantering. På det sättet kunde medborgarna garanteras rak och rättvis behandling.

Försäkringskassan

Byråkrati förknippas ofta med socialförsäkringar, eftersom de institutioner som handlägger offentliga åtgärder ofta är hierarkiskt uppbyggda. Kontakterna mellan myndigheten och allmänheten har ofta en formell karaktär. När en person kommer in till myndigheten förvandlas individen till ett ”ärende” och därigenom behandlas bara vissa aspekter av personens sociala situation. Karl Polanyi menar, att det fanns ett behov att skydda arbetskraften gentemot marknadens skadeverkningar, genom offentliga insatser. Befolkningen, som blev hårt drabbade, drev på för att utveckla fattigvårdslagar, fabrikslagar, arbetarskydd och senare även socialförsäkringar. Människor började organisera sig i fackföreningar och kooperativ för att skydda intressen som hotades av marknaden. Polanyi hävdar att människan inte i första hand strävar efter materiella ägodelar. Det är viktigare att skydda sin sociala ställning och sina sociala anspråk. Han säger *sociala aktiviteter av olika slag fungerar som kitt som upprätthåller och reproducerar ekonomiska aktiviteter och som ger stabilitet åt samhällssystemet*.¹⁰ Det första steget till ett gemensamt organisationssträvande när det gäller sjukförsäkringar kom i början av 1900-talet. Det var viktigt för kassorna att skapa regler som möjliggjorde för systemet att reproducera sig självt. År 1910 ställdes krav på mer standardiserade styresformer, försäkringsteknik, beräkningar och stadgeinnehåll. Syftet var en ökad stimulans att rationalisera och omstrukturera den inre miljön.¹¹

---

⁹ Max Weber, *Ekonomi och samhälle – Förståelsesociologins grunder*, del 3, Lund, (1987:59-60)

¹⁰ Karl Polanyi i Rafael Lindqvist *Från folkrörelse till välfärdsbyråkrati*, Lund, (1990:13-24)

¹¹ Rafael Lindqvist, *Från folkrörelse till välfärdsbyråkrati*, Lund, (1990:58)

Resultatet av sjukförsäkringens reformering blev att kassorna tvingades till en anpassning till både pensionsstyrelsen och riksförsäkringsanstalten. Båda dessa organ var uppbyggda som klassiska ämbetsverk med traditionella rättstillämpande och lagtolkande uppgifter. Inom dessa två organ fanns en fältorganisation vars uppgift var att ha en direktkontakt med "klienterna". Gunnar Sträng tillsatte i slutet av år 1952 en utredning som skulle titta över finansieringen av sjukförsäkringen och senare samma år lades ett förslag som gick ut på att den inkomstrelaterade och samordnade sjukförsäkringen skulle bekostas genom ett arbetsgivarbidrag. Bidraget utgjorde en procent på lönesumman exklusive medlemsavgifter och skatter. Det bakomliggande syftet var att tidigare finansieringssätt inte räckte till de höga ersättningsbeloppen. Sjukförsäkringsorganisationen förblev denna gång orörd men deras arbetsformer skulle bli mer myndighetsliknande. Medlemsavgifternas premier upphörde och istället tillkom en form av utdebitering via skattsedel.¹² Den centraliserade reformen ledde till en ökad samordning med andra socialförsäkringar och det blev ökad regelstyrning och mindre lekmannainflytande. Byråkratin ville införa en traditionell byråkratisk förvaltningsform, medan arbetarrörelsen hade kravet att reformen måste vara likformig och vara ett ekonomiskt stöd.¹³

Kommunen

Inom den svenska offentliga verksamheten har sedan i mitten på 1990-talet pågått en stor omlärningsprocess. Denna förändringsprocess har skett i synnerhet i kommuner och landsting. Det har uppstått många olika nyckelord såsom målstyrning, resultatenheter, nytt ledarskap, politikerroll, entreprenad, beställarstyrning och privatisering som beskriver förändringarna. Listan kan göras längre och det tillkommer ständigt nya begrepp. Vi är inte ensamma om denna förändring. Runt om i världen händer liknande omlärningsprocesser. Anthony Giddens vill genom sin struktureringssteori förklara förhållandet mellan struktur (omgivande samhället) och aktör (individ). Förhållandet mellan dem ska ses som en sammanhängande relation som betecknar, både ett medel för och resultatet av, aktörernas handlingar. Det är genom den, ständigt pågående och fortlöpande struktureringsprocess som samhället skapas. Strukturen är en existens som finns närvarande men den har ingen aktivitet i sig självt. Strukturens egenskaper består av regler och resurser som agenten, kan använda i sin produktion och reproduktion av strukturen. Våra handlingar är målmedvetna samtidigt som vi inte alltid är medvetna om konsekvenserna. Därmed blir också strukturen både möjlighetsskapande och

---

¹² Rafael Lindqvist, *Från folkrorelse till välfärdsbyråkrati*, Lund, (1990:84-92)

¹³ Rafael Lindqvist, *Från folkrorelse till välfärdsbyråkrati*, Lund, (1990:104)

begränsade. Agenten använder sig indirekt av makt i sina handlingar och på så sätt kan, menar Giddens, agent, handling och struktur knytas ihop.¹⁴

Enligt Bennet (1990) och Caiden (1991) har begrepp som ”new public management”, ”competitive tendering” och ”marketization”, för att nämna några, växt fram. Denna förändring hänger, bland annat, samman med en växande nyliberalism och medelklassens krav på inflytande och valfrihet. Men det är viktigt, menar Montin, att inte dra några generella slutsatser. Skillnaderna är stora mellan stater. I England har det under de sista 15 åren pågått en centralisering, medan i andra länder har decentralisering av makt och ansvar skett till den offentliga sfären. När problem med olika styrsystem, organisationsstrukturer och regelverk framträder för politiker och tjänstemän, reagerar de ofta med att utveckla och pröva nya modeller. När sedan dessa nya modeller börjat skapa nya problem, är det dags, att utveckla någonting annat. Problemen och förändringarna sker inom ramen för den mer långsiktiga omlärningsprocessen. Konkurrens och privatisering inte bör betraktas som den enda möjliga väg. Det kommer nya politiska majoriteter som utvecklar nya eller återanvänder till gamla förklaringar.¹⁵

Cirka 200 kommuner hade år 1992 infört olika former av resultatenheter. Det var främst barnomsorg, äldreomsorg och tekniska verksamheter som ändrades till resultatenheter. Under 1980-talet väcktes intresset att delegera ansvar och befogenheter till lägre nivåer i organisationerna. Definitionen på en kommuns resultatenheter var olika i olika kommuner och enheterna såg olika ut. Inom den mjuka sektorn, d v s skola, barnomsorg och äldreomsorg, bedrevs i många kommuner, resultatenheter inom en budgeterad kostnadsram. En annan variant är en organisatorisk enhet med intäkts- och kostnadsansvar som innebär att enheten ska generera intäkter genom att sälja sina tjänster. Det finns också enheter som delvis är intäktsfinansierade, medan den resterande delen fortfarande hade anslagsfinansiering. Det finns, menar Montin, tendenser att överdriva en resultatenhets formella ställning då ansvaret för både intäkter och kostnader ofta är inskränkta av regler som begränsar självständigheten.¹⁶

Beställar - utförarmodellen (BUM) är en styrmodell som innehåller både gamla och nya tankesätt. Modellen är gammal då den verkställdes i vissa kommuner, i tekniska enheter, redan under 1960-talet. Ny är den som en modell för hela kommunala organisationen.

---

¹⁴ Anthony Giddens, *The constitution of society*, Oxford, (1984:kap 1)

¹⁵ Stig Montin i Lennart J. Lundqvist & Jon Pierre, *Kommunal förvaltningspolitik*, Lund, (1995:14)

¹⁶ Stig Montin i Lennart J. Lundqvist & Jon Pierre, *Kommunal förvaltningspolitik*, Lund, (1995:23)

Ibland, menar Montin, framställs modellen som en organisationsteoretiskt väl förankrad modell. Men, säger han, *det finns emellertid ingen 'beställar - utförarteori' i betydelsen en teori med logisk härledda och empiriskt testade handlingsrekommendationer*. Däremot finns ett antal handlingsinriktningar som utan någon förklaring antas leda till framgångar. Principen om en förutsägbar rättstat bygger på normen att politik handlar om lagstiftning och grundläggande beslut. En förvaltning lyder under lagar och tjänstemän bör vara lojala och opartiska när de verkställer fattade beslut. I en beställar – utförarmodell har det rättsstatstänkandet tagits bort i relationen politik och produktion.

Myndighetsutövningen som rör själva kärnan i rättstatens funktioner, definieras som en självständig del utanför funktionerna beställning och utförande.

Enligt modellen ska inte produktionen ses som en neutral verkställare av politiken. Den bör istället ses som en självständig organisation, som i högre grad, tillhör den ekonomiska sfären än den politiska.¹⁷ Anthony Giddens menar att moderna institutioner skiljer sig från gamla former genom en stark kraft som underminerar både traditionella vanor och seder. Deras övergripande krafter handlar om att skapa handlingsramar, vars strukturer är avskilda från ”externa kriterier”. Faktorer som är externa i förhållande till modernitetens sociala rum. Moderniteten kan förändra det vardagliga sociala livets karaktär och även förändra personliga aspekter av vår erfarenhet. Han uttrycker, *att moderna institutioners mobila karaktär, liksom de abstrakta systemens föränderliga och ofta motsättningsfyllda karaktär, gör att de flesta former av riskbedömningar faktiskt innehåller åtskilliga oberäkneliga faktorer*.¹⁸

Uppdelningen är en logisk följd av de senare årens framsteg och i takt med att ekonomer, administratörer och professionella grupper har stärkt sin position. De har fått en ökad makt men det har inte följts av ett politiskt ansvar, samtidigt har de förtroendevalda fått mer ansvar utan makt. Om inte de förtroendevalda ska påverka de kontinuerliga verksamheterna måste istället granskning och utvärdering bli avgörande uppgifter. Studier som hittills genomförts, har inte visat att de förtroendevalda genomfört någon uppföljnings- och utvärderingsstrategi. Avsaknad av sådana utvärderingar gör att det kan bli svårt för politikerna att stå till svars gentemot invånarna, för den faktiska politiken. Montin säger, *utan kontroll av verksamhetens nytta kan den utökande delegeringen stärka en situation av ansvar utan makt*.¹⁹

---

¹⁷ Stig Montin i Lennart J. Lundqvist & Jon Pierre, *Kommunal förvaltningspolitik*, Lund, (1995:24)

¹⁸ Anthony Giddens, *Modernitet och självidentitet*, Uddevalla, (1991:9-12)

¹⁹ Stig Montin i Lennart J. Lundqvist & Jon Pierre, *Kommunal förvaltningspolitik*, Lund, (1995:27-28)

Beställare - utförarmodellens syfte är framförallt att stärka politikerna i deras dubbla roller när de fungerar som företrädare för kommuninvånarna, samtidigt de är uppdragsgivare till förvaltningen. Därigenom ökas möjligheterna att få ”rätt saker gjorda”.²⁰

Region Skåne

Under de senaste 10-20 åren har en s.k. mellanvård utvecklats inom olika delar av den samhällseliga sektorn. Det sker främst inom området för utvecklingsstörda, missbrukarvården, inom barn- och ungdomsvården och fältet för fysisk rehabilitering. Mellanvården kommer att definieras som olika former för att på regelbunden basis organisera vardagsliv som är riktade mot att bo, att arbeta och att umgås. Formerna för mellanvårdsstöd finns i ett organisatoriskt mellanrum när de stora institutionernas herravälde sakta har brutits ned. Det uppstod krav på samverkan när institutionernas område blev uppdelade mellan flera aktörer. Det finns tre grundformer för hur vård och omsorg har formats och organiserats. Den klassiska formen har varit den institutionsbaserade d v s vård och omsorg samt behandling i avgränsade sociala miljöer på dygnet runt basis.

Den andra formen utgår från en mottagningsbaserad stödform där individen får besöka psykiatriska öppenvårdsteam, vårdcentraler och socialtjänsten. Personen får kortare och mer avgränsade insatser. I den tredje formen är att professionella besöker en person i dennes hem för att ge stöd och hjälp. En annan variant, inom den tredje formen, är dagverksamheterna som består av en plats med personal och egen avgränsad lokal. Verksamheten har en specificerad målsättning. Under vardagarna kommer personer regelbundet och deltar i verksamhetens olika arbetsuppgifter eller individuella arbetsaktiviteter. Hansson förklarar att *alla försök att erbjuda arbete eller arbetsliknande verksamheter bottnar i en föreställning om arbetets värde där arbetet ses som en mycket vital del av människors sociala liv och en viktig social arena för identitet och bekräftelse.*²¹

Sjukvården har förändrat sitt förhållningssätt, från den gamla tidens pekpinna och förmyndarattityder, till ett nyare mjukare förhållningssätt som tillåter ”livsvärldens röst” att göra sig hörd. Trots denna förändring försvinner inte sjukvårdens kontrollfunktioner och samarbetsmodellerna måste fortsätta att granskas ur makt- och kontrollsynpunkt. Hälso- och sjukvårdsforskaren, Ola Berg (1987) menar att framtidens sjukvård som är mer helhetsinriktad än dagens, är också mer teknologisk. Uppmärksamheten kommer att breddas och även omfatta det psykosociala.

---

²⁰ Stig Montin i Lennart J. Lundqvist & Jon Pierre *Kommunal förvaltningspolitik*, Lund, (1995:147)

²¹ Jan-Håkan Hansson i Alan Topor (red) *Psykiatri inom socialtjänsten*, Falköping (1996:77-90)

Den naturvetenskapliga kunskapen kan integreras med sociologisk och psykologiskt kunskap men säger han, det kommer att ske med hjälp av avancerad datateknik.²²

Sammanfattning

Genom åren har många och stora förändringar ägt rum. Historien berättar för oss att försäkringskassan, kommunen och sjukvården har bakgrund i byråkratiska organisationsformer. Tjänstemännens syn på klienten, kommuninvånaren och patienten har fått ett mänskligare ansikte. Förhållningssättet till samhällets invånare har förändrats från detaljer till en helhetsbild. Genom Max Webers byråkratiska ideal för en organisation har vi fått en förståelse för vad byråkratin har betytt genom tiderna.

I mitten av 1900-talet blev försäkringskassans arbetsformer mer myndighetsliknande. I den offentliga verksamheten, främst kommun och landsting, skedde en omfattande omlärningsprocess i mitten på 1990-talet. Genom processen har det uppstått nyckelord som målstyrning, resultatenheter, nytt ledarskap, politikerroll, entreprenad, beställarstyrning och privatisering. Under de senaste 10-20 åren har en s.k. mellanvård utvecklats. Utvecklingen sker främst inom området för utvecklingsstörda, missbrukarvården, inom barn- och ungdomsvården och fältet för fysisk rehabilitering.

Anthony Giddens har förklarat att samhället skapas genom en ständig och fortlöpande struktureringsprocess. Strukturen är en fiktiv existens utan egen aktivitet i sig självt. Dess egenskaper består regler och resurser som agenten kan använda i sin produktion och reproduktion av strukturen.

Byråkratin kan inte möta eller ha en relation till en individ. Skälet till det beror på människans komplexitet, oförutsägbarhet och enskilda personliga egenskaper. I mötet med en byråkrat måste därför individen omvandlas till en klient. Genom att konstruera individen till en klient omvandlas han för att passa in i handläggningsrutiner. På försäkringskassan blir individen den försäkrade och på kommunen blir samma individ kommuninvånare. Inom Region Skåne ses individen som en patient. Byråkraten kan med andra ord handlägga många ”ärenden” och en konstruktion av klienten sker på byråkratins villkor och inte på individens.²³

Jag har i denna teoretiska introduktion beskrivit tre organisationers område. Det har handlat om tjänstemännens arbetsfält. Mitt syfte är att genom denna beskrivning gett en insyn i våra offentliga organisationers sfärer. Utifrån detta perspektiv vill jag knyta an till intresset för samarbete mellan byråkrati med olika historik och olika ändamål kring ”fall”.

---

²² Roland Svensson, *Samhälle medicin vård*, Lund, (1993:213-216)

²³ Roine Johansson, *Vid byråkratins gränser*, Lund, (1997:55)

3. DIAGNOS AUTISM

Handikappat autism är bland det mest väldokumenterade och validerade barnpsykiatriska syndromet, trots detta är det stora skillnader mellan den teoretiska förståelsen av autism och att kunna förstå autism i det praktiska dagliga livet. Människor med autism har mycket svårt att hantera symboler, ungefär som andra människor kan ha problem med syn eller hörsel. Vårt samhälle är byggt på symboler vilket den viktigaste är språket. Begrepp och ord föreställer handlingar, tankar och känslor och människor med autism har jätteproblem med språket. Social interaktion är byggt på användande av symboler som nickningar, leende och handskakningar. Det är väl dokumenterat att människor med autism har betydande svårigheter med social kommunikation. Cullberg och Peeters menar att *människor med autism lever alltså i en värld de inte förstår, eller bara med svårighet kan förstå – en värld där de inte kan, eller åter endast med svårighet kan, göra sig förstådda. Det är alltså inte så underligt att de drar sig undan denna värld och ibland uttrycker sin frustration med att banka huvudet mot väggen eller med raseriutbrott.*²⁴

Personer med autism behöver ett livslångt beskydd, på olika stödnivåer. Behovet av lärande är mycket stort då dessa människor med autism måste leva med kvalitativa nedsättningar hela livet. Hjälptill personer med autism och deras familjer behöver vara kontinuerlig och kan sammanfattas enligt följande:

1. Diagnostik
2. Träning i hemmiljö
3. Förskole-, grundskole- och gymnasieklassrum
4. Arbets- och boendehjälp för vuxna med autism
5. Möjligheter till fritidsaktiviteter

Det är här, som det behövs yrkesmänniskor som är välutbildade i autism. Ett faktum är att livskvalitet för människor med autism är beroende av hur andra människor kan anpassa sig till deras svårigheter, mer än av deras egna ansträngningar. Det är viktigt att professionella självmant väljer att arbeta med människor som har autism. Det har visat sig meningslöst att tvinga personal som inte vill. Alla har inte förmågan att utveckla individualiserade pedagogiska program, trots bästa möjliga teoretisk och praktisk träning.²⁵

---

²⁴ Christoffer Gillberg Theo Peeters, Autism – medicinska och pedagogiska aspekter, Jväsckylä, (2001:8)

²⁵ Christoffer Gillberg Theo Peeters, Autism – medicinska och pedagogiska aspekter, Jväsckylä, (2001:83-91)

4. LAGEN OM STÖD OCH SERVICE OCH LAGEN OM ASSISTANSERSÄTTNING

Lagen om Stöd och Service (LSS) och Lagen om Assistansersättning (LASS) är en rättighetslag för en viss grupp människor med stora fysiska eller psykiska funktionshinder. Medborgare som uppfyller kraven för att tillhöra lagens personkrets har enligt lagen rätt till angivna insatser. Detta gäller under förutsättning att ett behov av insatsen finns och att behovet inte tillgodoses på annat sätt. LSS är svårhanterlig lag genom att den innehåller många besvärliga överväganden.

Kännetecknande för en rättighetslag är;

- definierad personkrets som omfattas av lagen
- beskrivning av de rättigheter (insatser) som personkretsen kan utkräva
- överklagningsrätt avseende i lagen angivna rättigheter

Det är ett viktigt rättssäkerhetskrav att den enskilde i lagen kan läsa ut vilka rättigheter han/hon har och att få rätten till insatser prövad av en domstol, i de fall som nämnden helt eller delvis avslår en framställan. Personer som tillhör LSS personkrets har även rätt till bistånd och andra insatser från socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen. Av den anledningen ska lagen ses som en kompletterande lagstiftning, som träder in när annan lagstiftning inte kan garantera den funktionshindrade goda levnadsvillkor. LSS kallas därför för plusslag.

Personkretsen definieras i tre punkter;

1. med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd
2. med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter en hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom eller
3. med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed omfattande behov av stöd eller service.²⁶

Kommunerna är huvudmän för insatsen personlig assistans enligt 9 § 2 LSS.

Huvudprincipen är att personlig assistans ska vara personligt utformad och knuten till den enskilde. Genom LASS ska staten avlasta kommunernas kostnader för mer omfattande insatser i form av personlig assistans. Kommunen har ansvar för kostnader upp till 20 timmar per vecka därefter tar staten över. Handläggning av LASS sker på försäkringskassan som också beslutar i ärendena.²⁷

---

²⁶ Bengt Olof Bergstrand, *LSS och LASS – stöd och service till vissa funktionshindrade*, Högalid (2003:5-10)

²⁷ Bengt Olof Bergstrand, *LSS och LASS – stöd och service till vissa funktionshindrade*, Högalid (2003:54-55)

5. METOD

Litteraturgranskning

I mitt val av litteraturgranskning har jag utgått från mitt syfte i undersökningen som är att lyfta fram och studera myndigheternas samarbete i en specifik situation. Offentliga organisationers byråkrati har en mycket gammal tradition och därför känns det både intressant och angeläget att söka litteratur som skildrar hur byråkratin har utvecklats över tid. Min uppsats är en kvalitativ studie. I min studie använder jag mig av begränsade teorier, ”substantive theories”. Dessa är bra att använda när man vill lyfta fram ett begränsat problem och en begränsad situation. Begränsade teorier har sin grund i den empiriska verkligheten.²⁸ En viktig del i planeringen är att skapa en tidsmall som ger en överblick över tid från undersökningens början till dess slut. Då kan man fråga sig när startar egentligen en undersökning? Burgess menar att den egentliga starten i en undersökning sker i samma stund man börjar läsa litteratur kring ämnet eller problemområdet. Syftet med att först läsa böcker skapar kunskap och det i sin tur blir ett stöd, både före och under datainsamlingen. Viktiga länkar skapas mellan litteraturen och den sociala inramningen som finns inom denna studie.²⁹

Intervjuer

Det finns tre typer av frågor som har en avgörande roll i en ostrukturerad intervju den beskrivande, den strukturella och den jämförande. Dessa frågor ger forskaren en möjlighet att diskutera syftet med situationen och lyfta fram jämförelser mellan situationer och händelser i informantens värld. Frågorna används även under intervjun när forskaren vill gå djupare in i detaljerna och uppmuntra respondenterna att berätta mer om situationer med deras egna ord. Som forskare etablerar jag en relation med mina respondenter genom att berätta om varför jag har valt dem till min undersökning. Det är viktigt att vara noggrann när man informerar om vad som ska hända med intervjumaterialet.³⁰ De ostrukturerade intervjuerna var vardera cirka en timme långa. Jag har låtit respondenterna prata om det som de själva valt att berätta om när det gäller samarbete och handläggning av ansökningar. Och jag har endast ställt naturligt uppkomna följdfrågor. Mitt intresse var riktat utifrån mina frågeställningar och under intervjuerna fokuserade jag kring frågor om tjänstemännens egna rutiner i sina organisationer. Jag frågade om deras tolkningar av samarbete, behov och LSS samt om information kring autism och LSS och då främst utifrån vilka olika infallsvinklar som finns.

---

²⁸ Glaser & Strauss, *Fallstudien som forskningsmetod*, i Sharan B Merriam, Lund, (1994:69-70)

²⁹ Robert G. Burgess, *In the field – An Introduction to Field Research*, London, (1995:32)

³⁰ Robert G. Burgess, *In the field – An Introduction to Field Research*, London, (1995:107-112)

Under intervjuerna har jag genom min bandspelare kunnat koncentrera mig på att lyssna och studera respondenterna i lugn och ro. Bandspelaren har också möjliggjort för mig att kunna koncentrera mig på samtals innehåll. När jag har gjort samtliga av mina intervjuer är det dags att skriva ut dem enligt de sagda orden på banden. Vid den andra 'kodningen' kommer jag att skriva om intervjun till skriftspråk.

Respondenterna

Jag har i första omgången intervjuat tre representanter, försäkringskassan, kommunen och sjukvården. Myndighet representerar det samarbete som ingår i deras arbete vid respektive arbetsplats. Därefter har jag intervjuat företrädare från särskolan och från kommunens dagliga verksamhet. Särskolan representerar överlämnandet av ungdomar till vuxenvärlden och kommunens dagliga verksamhet, representerar mottagandet in till vuxenlivets arbetsarena.

Validitet, reliabilitet och etik

I en kvalitativ studie kan man påvisa validiteten genom att beskriva mycket noggrant hur man har samlat in, analyserat och tolkat informationen. När intervjumaterialet är insamlat och sedan blivit omgjort till ett skriftspråk blir materialet en konstruktion av muntlig kommunikation. Materialet är inte forskarens grundläggande data då utskrifter från ett sammanhang till ett annat skapar ett urval av ytterligare omdömen och beslut. Utskrifterna är inte kopior utan de är konstruktioner, som forskaren genom tolkandet kan använda som empiri.³¹

Den inre validiteten blir styrkt genom att använda deltagarkontroll d v s de personer som har gett ut information får i efterhand studera beskrivningarna och tolkningarna.³² Jag frågade också om jag kunde skicka mitt utkast från tal till skrift över datanätet. Mitt syfte var att personerna kunde få ta del av utskriften från sina respektive intervjuer och därigenom kunnat återge synpunkter om innehållet och ge ett bekräftande på materialet i intervjun. Personerna har gett sitt godtycke.

Människor och deras beteenden är inte statiska utan ständigt föränderliga och ... *Reliabilitet handlar om i vilken utsträckning ens resultat kan upprepas.* Men en kvalitativ undersökning strävar efter att lyfta fram hur världen ser ut utifrån människans uppfattning av den. Det finns många olika tolkningar av vad som sker.

---

³¹ Steinar Kvale, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund, (1997:149-152)

³² Sharan B Merriam, *Fallstudien som forskningsmetod*, Lund, (1994:179)

Om den inre validiteten är stark ökar sannolikheten för stark reliabilitet. Etiska frågor blir aktuella vid två tidpunkter. Den första inträffar under insamlingen av information och den andra tidpunkten sker när resultaten publiceras.³³ Jag har vid ett flertal tillfällen betonat att deltagarnas identitet inte kommer att avslöjas i uppsatsen. En intervju är ett samspel mellan två personer och det påverkar respondenten när han/hon lämnar ut information om sin situation. I forskarrollen ingår ett etiskt ansvarstagande i medvetenheten om att respondenterna kan bli mycket frispråkiga och avslöja mer än de hade tänkt sig. Det är viktigt att forskaren tänker igenom konsekvenser som kan uppstå. Idealet i en intervju är när båda parter blir medvetna om givandet och tagandet det vill säga båda får ut positiva upplevelser av intervjun.³⁴

Den första kontakten togs genom telefonsamtal med respektive respondent. Vid detta samtal berättade jag om mitt ärende och mitt syfte med undersökningen. Samtliga personer blev intresserade och ställde sig positiva till att få vara med i undersökningen. Intervjuerna med respondenterna har skett på deras respektive kontor och jag fick tillstånd att använda min bandspelare. Mitt syfte var att få svar från dem som tjänstemän och jag hade inget intresse att få veta vad de tycker som privatpersoner. Alla intervjuade har gett sitt samtycke till den information som jag gav dem.

Min egen erfarenhet från kommunernas omsorgsverksamhet har lett till att respondenterna har berättat mycket mer ingående om sina möten och samverkan än vad de annars skulle ha gjort. Uttrycket ”know-how” återkom ofta och när jag nickade igenkännande kunde mycket extra förklaringar undvaras. Det märktes att de blev lättade över att inte behöva förklara vad saker och ting stod för och därigenom blev deras berättelser mycket informativa.

Forskarens roll genom hela undersökningen har stor betydelse. När jag som forskare går in i en undersökning har jag ett vetenskapligt ansvar att lyfta fram material som är kontrollerat och verifierat. I en kvalitativ undersökning krävs ett ansvar av känslighet vilket innebär att när en ömtålig situation uppstår ska den behandlas med stor försiktighet.³⁵

---

³³ Sharan B Merriam, *Fallstudien som forskningsmetod*, Lund, (1994:180-181)

³⁴ Steinar Kvale, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund, (1997:107-110)

³⁵ Steinar Kvale, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund, (1997:111)

6. ANALYS

De flesta av oss har någon gång i livet haft skäl att söka upp en myndighet. Vi kan nå myndigheter genom att ringa på telefon eller vi kan skicka ett brev och vi kan gå till myndighetens kontor för att berätta om vårt ärende. Vi kan alltså möta en byråkratisk organisation på flera olika sätt.

Verksamhetsområde med målsättning

I min uppsats söker jag svar på tre frågor och jag har varit i kontakt med försäkringskassan, kommunen och region Skåne för be dem besvara dem. Den första frågan handlar om vilka möjligheter och hinder finns i organisationernas arbete och syfte.

Jag gick först till försäkringskassan för att träffa en handläggare som arbetar med handikappfrågor. Hon inledde vårt samtal med att berätta att de är en grupp på ca nio personer som arbetar med handikappfrågor och att deras arbetsområde ligger inom regelverket LSS. Syftet med deras arbete är att handlägga, utreda och ta beslut enligt lagen. Hon säger *regelverket är stort inom kassan och när jag kommer in i bilden handlar det om att en ansökan har kommit in till kassan. Jag blir då skyldig att inleda en utredning för att titta på klientens behov, för att sedan fatta ett beslut, enligt de kriterier som anges i lagen.* Människor med diagnos autism har inte, när de vistas på daglig verksamhet, rätt att få insatser enligt LASS. Om det finns sådana behov, menar hon, då måste lagstiftningen ändras och det tror jag inte på. Hon talar om att *lagens kriterier är hårda och vi inte kan frånga dem.* Hennes beskrivning av försäkringskassans regelverk och syfte kan tolkas utifrån Webers teorier³⁶ om byråkratiska organisationer. Som handläggare måste hon både följa byråkratins fasta regler och den styrda strukturen. Försäkringskassans verksamhetsområde har ett fastställt kompetensområde inom de strikta reglerade lagarna. Under intervjun uppfattade jag att hon har en viss handlingsfrihet som utövande tjänsteman inom organisationens ramar men hon har ingen frihet i lagens regelverk.

Min andra intervju genomfördes i ett trevligt kontorsrum på en kommun. Här mötte jag en handläggare som har arbetat i många år med människor som har olika former av utvecklingsstörning. Hennes uppdrag är att arbeta med myndighetsutövning som lyder under Lagen om Stöd och Service. Det betyder att hon får in ansökningar från människor som begär om rätten att få insatser från den lagen. Hon berättar att hennes arbetsuppgifter är att utreda och fatta beslut enligt lagens regler och hon uttrycker sig i nästan likadana ord som försäkringskassans handläggare.

---

³⁶ Max Weber, se avsnittet teoretisk introduktion: sid 5

Jag la märke till att hon har ett mycket stort intresse för lagens enorma regelverk. Hon förklarade att lagen är svårtolkad och hon förtydligar till mig att när *texten ansökan om daglig verksamhet kommer in, då gäller att vi i alla lägen först måste försöka hitta en så bra lösning som möjligt. Jag tror i första hand på, en individuell placering på en helt vanlig arbetsplats med helt vanliga arbetsledare inne någonstans i grupp. Håller man strukturen och skapar den här tryggheten som är så viktig för människor med autism, kan de fungera väldigt bra ute i vårt samhälle.* Det kan finnas, fortsätter hon, både kvalitativa och ekonomiska vinster för samhället att ge stöd i form av personlig assistans, när det gäller gruppen ungdomar med denna störning. Det är en orättvis lagstiftning på det sättet att många behöver personlig assistans, trots att de kan klara av en del rent fysiska saker, men säger hon *de har jättestora problem att kommunicera med andra människor.* Jag vill knyta an till Giddens resonemang om att en handling inte är enskilda fenomen utan en rad av händelser som sker i vardagen. Våra handlingar är målmedvetna samtidigt som vi inte alltid är medvetna om konsekvenserna. LSS kom för att det fanns ett stort behov av det, konsekvenserna av införandet kunde ingen förutse. Idag, nästan tio år senare, syns konsekvenserna av den. Orättvisa och otydlighet i lagen, som tjänstemännen uttrycker, blev oavsiktliga konsekvenser av den tidigare handlingen. Dessa leder ofta till nya handlingar som inte alltid är målmedvetna eller effektiva.³⁷

Mitt sista möte med en organisation var region Skåne. Jag hade fått kontakt med en person som har arbetat i många år inom handikappomsorgen i en annan kommun men arbetade hon inom vuxenhabiliteringen. Habiliteringens arbetsområde hör hemma i Hälso- och sjukvårdslagen (HSL) och i LSS. Syftet är att verkställa LSS-beslut angående råd och stöd. De har också uppdrag att erbjuda och utföra habiliteringsinsatser till vuxna som har medfödda eller tidigt förvärvade sjukdomar som gett varaktiga funktionsnedsättningar. Hon berättar att de ska samverka med insatser och bidra med att skapa förutsättningar för vuxna personer med olika funktionsnedsättningar. Syftet, säger hon *är att uppnå livskvalitet och delaktighet i samhället.* Vi ger stödsamtal till enskilda personer men det handlar mycket om att hjälpa en person att hitta runt i en kommun. En annan mycket viktig uppgift är att de ska vara ett stöd till andra organisationer och enheter. Hon menar att, *LSS är en mycket svårtolkad lag* och på min tidigare arbetsplats fanns ingen speciell verksamhet för ungdomar med autism utan de fick gå in i den vanliga verksamheten, som alla andra. Hon anser att *kunskap kring människor med autism inte finns.*

---

³⁷ Anthony Giddens avsnittet teoretisk introduktion, sid 7

I ungdomarnas värld finns särskolan och den har funnits där under många år. Det har varit en fast och trygg tillvaro för dem. När åren har gått och det börjar bli dags att tänka på träning och inskolning inför vuxenlivet. Ungdomarna ska lämna sin trygga värld, särskolan, och börja på en helt ny ”plattform” – kommunens dagliga arbetsverksamhet. Jag har träffat en lärare på en särskola och en enhetschef för bl a kommunens dagliga verksamhet för att lyssna på hur de ser på samarbete och på situationen. Läraren på skolan berättar att de måste följa skollagen och samtidigt måste de ta hänsyn till varje elevs olika förutsättningar och behov. Skolverksamheten anpassar verksamheten utifrån ungdomarnas handikapp och tillsammans försöker de hitta individuella och acceptabla lösningar, inför deras kommande vuxenliv i det här samhället. Deras hjälpmedel är en daglig struktur som följs till punkt och pricka. Han menar att ungdomarna fungerar bra i skolan och ”dagstrukturen” är deras hjälpmedel. Det är konstigt säger han *att andra människor tror att deras liv ska fungera utan struktur men det är som att ta bort blindkåpan för en blind. När en person med autism får kontroll över sitt liv försvinner mycket av deras utåtagerande beteende.*

Inom omsorgens verksamhet finns daglig verksamhet, boende, personliga assistenter, avlösarservice, gruppboenden m fl. Den ansvarige enhetschefen berättar att när hon får ett beslut från LSS-handläggare är hennes uppdrag att verkställa det myndighetsbeslutet. Hon förklarar för mig att *varje enskild person får en inskolning utifrån sin problematik så att deras dagliga verksamhet ska kunna bli så bra som möjligt men det är ju inte givet, att det vi kan erbjuda, fungerar för en person.* Hon understryker vikten av att de måste anpassa sig och försöka finna individuella lösningar men samtidigt säger hon *vi kan inte bara stoppa in vem som helst i den dagliga verksamheten och jag tror att det skulle vara bättre om man hade olika dagliga verksamheter, beroende på handikappet och behovet av speciella miljöer odyl.*

Sammanfattningsvis har vi under detta avsnitt funnit att i stora organisationer som försäkringskassan, kommunen och region Skåne finns en gemensam nämnare, myndighetsutövningen. Vi har också fått veta att handläggarnas verksamhetsfält har fasta och strikta strukturer och det finns ingen plats för personliga åsikter. Lagens språk är objektivt och tar ingen hänsyn till ”tyckanden”. Vi har sett att i den byråkratiska organisationsformen finns en formell struktur och den kräver att tjänstemännen ska följa den fasta givna strukturen och det ska ske genom lagens regelverk. Resultatet från intervjuerna visar att myndigheterna fungerar som de ska d v s som byråkratiska organisationer och Gareth uttrycker, i organisationsteorin³⁸, att myndigheter som har en stabil situation och en trygg miljö fungerar bra.

---

³⁸ Gareth Morgan, se avsnittet Inledning: sid 2

Min tolkning under intervjuerna är att den stabila arbetssituationen som tjänstemännen uttrycker, handlar om att lagens regelverk finns som en bas och ett stabilt stöd i arbetet d v s att bedriva myndighetsutövning. I svåra ärenden är det just det formella och strikta byråkratiska regelverket som genom sin funktion är mest hållbar. Det finns inga genvägar.

SAMARBETET

Det har visat att organisationerna har likheter med varandra genom sin organisatoriska uppbyggnad och myndighetsutövning. En trygg och stabil miljö möjliggör att byråkratiska organisationer fungerar relativt bra. Det leder oss att gå vidare och fråga dem om vilka möjligheter och hinder kan finnas i ett samarbete mellan organisationerna.

På försäkringskassan fick jag svaret på min fråga att den mest vanligt förekommande samarbetet för dem är mellan försäkringskassan, den försäkrade och LSS-handläggare från kommunen. Hon berättar så här, det kommer in en ansökan och det första steget i en utredning blir oftast mötet mellan oss. Det är individen som styr vilka som ska vara med på det mötet som ska handla om dem själva. Andra samarbeten som vi har, är med *kommuner, kuratorer, barnhabiliteringen och vuxenhabiliteringen samt med arbetsterapeuter. I det samarbetet kan jag om det behövs, säger hon, vidarebefordra de frågor och funderingar som kommer upp, till mina kollegor inom kassan.* Giddens menar, att strukturdualiteten fogar samman produktionen av social interaktion som den kompetente agenten sedan utövar i sin reproduktion av sociala system, kors och tvär över tid och rum. När agenten handlar, blir strukturen både möjlighetsskapande och handlingsbegränsande. Jag vill knyta samman detta med begreppet samarbete. Min tolkning är, att i ett samarbete sker en allmän påverkan mellan varandra. Denna påverkan använder sedan agenten d v s tjänstemannen när han, om igen, tvärs över tid och rum, utför en handling.³⁹ Samarbetets betydelse är således värdefull för både för organisationer och för tjänstemän.

När jag ställde frågan till kommunens LSS-handläggare berättade hon att de som arbetar med LSS-frågorna inom kommunerna träffas relativt regelbundet. Hon tycker att det är bra möten fast det blir enbart diskussioner om frågor och problem som vi själva möter i våra jobb. Det finns inga andra yrkesgrupper som är med i dessa möten. Jag har, säger hon, *inga regelbundna fasta möten med kollegor på försäkringskassan eller vuxenhabiliteringen.* Vuxenhabiliteringen har kallat en gång till ett informationsmöte men det har bara varit en gång. Det, menar hon, verkar mest som om vi bara har kontakt i de enskilda ärendena.

---

³⁹ Anthony Giddens, *The constitution of society*, Oxford, (1984:25-28)

När en ansökan har kommit in och vi behöver träffas för att det finns ett behov. Hon fortsätter att berätta att *jag tycker också att det är förödande för den här gruppen att en funktionshindrad, vem som helst, hamnar i en grupp, bland vilka som helst, och sedan tror vi att det ska fungera*. Hon menar att det finns stöd i lagen och i propositioner för att ett beslut om en plats på daglig verksamhet, tar man till först när de andra möjligheterna är prövat och uttömt. Vi som inte har en utvecklingsstörning kan rynka på näsan åt det som är enformigt, verkar isolerat och ser tråkigt ut. Men dessa personer, förklarar hon, som har den här typen av funktionshinder, hittar ofta en arbetstillfredsställelse i detta. Hon ger exempel på hur en person med autism kan se på sitt dagliga arbete, *man ser när det börjar, man utför arbetet, det blir resultat och sedan ser man när det slutar*. Så det är tragiskt, menar hon, *att vi med våra värderingar på vad som är bra arbeten, gör att den här gruppens arbetsmöjligheter minskar*.

Kuratoren från vuxenhabiliteringen berättar, att i den kommunen hon kommer ifrån, arbetade de efter en samverkansmodell tillsammans med två andra kommuner och landstinget. Utifrån den modellen satte de brukarna i centrum och sedan lyssnade vi på vad ”Kalle” behövde. Hon berättar att det fanns samarbeten mellan organisationerna och de fungerade. Pengarna lades i en gemensam penningpåse som följde ”Kalle” genom hela processen. Jag behövde säger hon *inte fundera på vem som skulle betala mina samtal med en klient och det kändes väldigt befriande*. Vi var ju anställda även i de andra två kommunerna och landstinget. Jag, menade hon, *behövde bara arbeta och göra det som Kalle behövd. Det gick att planera ungdomarnas behov av ett framtida boende och arbete i daglig verksamhet eller ute på arbetsmarknaden*. Visst blev det tokigt ibland, berättar hon, men i det stora hela fungerade det väldigt bra. Det som var bra var att alla aktörer fanns med, både från boendet och till arbete och fritid. Det gick att göra en planering. Genom det här samarbetet kunde vi, i god tid, verkligen stödja ungdomarna.

Uppenbarligen finns samarbete mellan organisationerna men inga fastlagda i deras kalendrar. Tom Burns⁴⁰ resonemang visar på samarbetets betydelse i organisationerna. Det är viktigt eftersom det inom organisationerna finns både konkurrens och samarbete. Tjänstemännen måste slåss för begränsade resurser i organisationen och samtidigt skapa ett samarbete med varandra, för att klara av sitt uppdrag. Det är i situationen när en medborgare behöver hjälp och stöd som samarbetet börjar.

Jag gick först till särskolan och frågade om de samarbetar med andra och läraren svarade nej vi har inga kontakter med t e x försäkringskassan.

---

⁴⁰ Gareth Morgan, se avsnittet Inledning: sid 3

Vi träffar barnhabiliteringens logopedier när någon av ungdomarna behöver det. Det är skolans yrkesvals lärare som ska se till att hitta olika samarbetsformer för särskolan men det samarbetet som yrkesvals läraren ordnar, handlar inte om lärarna och detaljerna kring det dagliga behovet för ungdomarna. Vi lärare, säger han, på särskolan vill skapa samarbete i första hand med kommunens dagliga verksamhet eller den kommande arbetsplatsen. Det viktigaste är, *att för våra ungdomar ska det praktiska runt omkring deras vardag fungera. Det är där vi ska lägga krutet på samarbete.*

Kommunens enhetschef säger, *jag har inte direkt något behov av ett regelbundet nätverk med myndigheterna, jo kanske ibland.* Men hon har ett, som hon tycker, bra samarbete med handläggare på försäkringskassan men det är *bara när det finns behov.* Kontakterna med LSS-handläggaren är viktiga och de relativt täta men, säger hon *de är inte heller regelbundna utan det är när en person med ett behov, har sökt t e x daglig verksamhet.* Som tjänsteman anser hon att tjänstemannasamarbetet inte längre finns på det sättet som det var tidigare, nu är det enbart ett behovssamarbete

Finns det ett samarbete mellan organisationer? Visst finns det – utan tvivel! Alla tre organisationerna möts men villkoret är när ett behov har uppstått d v s en medborgare har ringt, knackat på dörren eller skickat ett brev. Naturligtvis finns det andra möten men det finns inom det egna ledet som t e x det som LSS-handläggaren berättade om att de är en grupp LSS-handläggare från olika kommuner som möts ibland för att prata om frågor och problem som finns i deras egen värld. Då finns inga andra yrkesgrupper med. Vi har också fått veta att i organisationernas samarbete finns ingen given struktur. Sammanfattningsvis kan man säga att när inte behovet finns – finns inte heller samarbetet. Däremot ser situationen annorlunda ut för särskolan och kommunens dagliga verksamhet. Vi kan konstatera att det inte finns samarbete och det, menar lärarna, skadar ungdomarna. Lärarna vill initiera en samverkan mellan dem och ungdomarnas kommande arbetsplats.

TJÄNSTEMÄNNEN

Det har visat att organisationerna har likheter med varandra genom sin organisatoriska uppbyggnad och myndighetsutövning. Vi har också kunnat se att det finns samarbeten mellan myndigheterna men bara när det finns ett ”ärende”. Mellan särskolan och daglig verksamhet finns inte något konstruktivt samarbete, trots ett behov. Den sista frågan handlar om tjänstemännen och jag frågade dem hur samarbetet ser ut mellan tjänstemännen i organisationerna?

Försäkringskassan berättar att de inte har några regelbundna träffar med andra tjänstemän. Hon berättar, *jag träffar inte andra tjänstemän från flera olika organisationer samtidigt utan jag träffar dem mest var för sig.* Vi på kassan arbetar med utredning och bedömningar om vad som ska anses vara normalt behov med antal. Det finns olika åsikter om våra bedömningar. *Ta t e x assistansbedömningen, ibland kan jag känna press från lite olika håll att timmarna som jag räknar på helst ska överstiga tjugo timmar per vecka. Ibland kan det kännas jobbigt men då kan jag ta hjälp av försäkringsläkaren för att få stöd och råd med bedömningen.* Det är viktigt att utredningen och bedömningen följer de kriterier som finns och att vi följer lagen.

Kommunens handläggare berättar att hon har samarbete med försäkringskassan men det är ingen kontinuerlig kontakt. Hon har hand om handikappersättning, allt som har med funktionshinder att göra plus vårdbidrag. Vi har ett bra samarbete men, säger hon, *vi har inte planerat in i almanackan att vi träffas en gång i kvartalet eller så. Vi gör dock en del gemensamma hembesök och har mycket telefonkontakt med varandra.* Jag har också samarbete med kommunens enhetschef för omsorgsverksamheten. Jag tycker att vi har ett bra samarbete med henne och skulle jag få besked om ett ärende som är på ingående *möts vi och jag ger information omgående.* Det finns inte någon kontinuerlig samverkan för tjänstemän där de kan träffas och byta kunskap och erfarenheter om sina roller som anställda tjänstemän i en byråkratisk organisation. Jag vill knyta an till Gareth Morgan när han säger, att ”koalitioner” uppkommer när en grupp av människor möts för att samarbeta kring specifika frågor, beslut och händelser eller för att påverka värden och ideologier. I samarbeten krävs det en balans mellan belöningar och bidrag så att medlemskap kan fortsätta.⁴¹ Utan belöningar och bidrag tenderar samarbetet att klinga av.

Kuratoren på vuxenhabiliteringen berättar att hon vill arbeta i nätverk. Det betyder, säger hon, *att hon träffar anhöriga, personal på daglig verksamhet och boende, egentligen alla som på något sätt är involverade kring dessa personer. Strukturen är viktig för oss alla och därför tror jag på att lyfta dem i nätverksträffar.*

På särskolan berättade de, vi sitter idag i en stor kommun och vi vet inte vem vi ska prata med. Människor vet ytterst lite om dessa ungdomars kommunikationshandikapp. Personer som har yttersta ansvaret vet inte hur de ska hantera övergången från skola till arbete. De vet inte vilket dagcenter som ska ta hand om människor med autism och Aspbergers syndrom.

---

⁴¹ Gareth Morgan, se avsnittet Inledning, sid 3.

Mathiesen (1985) och Stjernqvist & Widerberg (1980) uttrycker, *det tycks vara med organisationer som med rättsligt reglerade reformer i stort de avsedda effekterna inträffar när de ekonomiska, sociala och politiska betingelserna i lagstiftningens 'omgivning' verkar i samma riktning som lagstiftningen medan de åsyftade effekterna inte nås när dessa betingelser kommer på kollisionkurs med varandra.*⁴² Det är vi på skolan, hävdar läraren, som tar kontakt med de andra kommunerna för ett samarbete. Vi söker då efter LSS-handläggarna och eller med den ansvarige för daglig verksamhet. Då försöker vi knyta ihop kontakterna mellan oss. Vårt stora problem är att få personal på daglig verksamhet att förstå vad det här handlar om. Det är där, som vi vill skapa ett bra och effektivt samarbete. Han förklarar *vi måste för att kunna stötta dessa personer, hjälpas åt att skapa en bro mellan vår värld och deras värld.* En högfungerade person med handikappet autism kommer att bli ett stort problem för dagcenterverksamheten om de inte tar sig an dessa frågor, för att inte tala om personens lidande.

Inte heller kommunens enhetschef har några fasta möten med vuxenhabiliteringen eller med försäkringskassan och det finns inte något gemensamt nätverk. Däremot har hon ett nätverk med kranskommuner som kallas för "x-gruppen" och det är det enda kontinuerliga nätverk som jag har. Jag har, berättar hon, emellertid kontakt med vuxenhabiliteringen i en annan kommun, men det är för att vi köper tjänster av dem. När en person ansöker om daglig verksamhet så är det i första hand försäkringskassan och LSS-handläggare som träffas. Ibland är jag med, säger hon, *men bara om det finns ett behov av det.*

Tjänstemännen i de olika organisationerna har samarbete mellan varandra. Samarbetet har ingen struktur utan tjänstemännen har byggt upp sin egen form av samarbete i varje specifikt ärende. Handläggaren på försäkringskassan berättade t e x att de har en hel del träffar med tjänstemän från andra organisationer men de träffas mycket sällan i något gemensamt möte. Det har också framkommit att tjänstemännen upplever att karaktären på samverkan har ändrats från tjänstesamarbete till ett behovssamarbete. Jag har inte funnit belägg i teorierna att samarbetet mellan byråkratiska organisationer har förändrats. Min uppfattning är att i vårt moderna samhälle med tuffa neddragningar och en ökande stress, prioriteras inte möten. Vi har också kunnat se att särskolans lärare, som ska "lämna över" ungdomarna till vuxenvärldens arena, är frustrerade. De menar att de inte har behov av något formellt samarbete med myndigheternas tjänstemän utan deras behov av samarbete finns mellan dem och personalen på kommunens dagliga verksamhet.

---

⁴² Mathiesen, Stjernqvist & Widerberg, *SOU, del 2*, Stockholm (1996:113, sid 24)

7. SLUTDISKUSSION

I min analys har jag tittat på samarbetet mellan tre organisationer, försäkringskassan, kommunen och region Skåne. Jag har i denna undersökning varit intresserad av tre frågor i situationen när ungdomar med autism ska lämna särskolan och gå över till kommunens dagliga verksamhet.

1. Vilka möjligheter och hinder finns i organisationernas arbete och syfte?
2. Vilka hinder respektive möjligheter finns i organisationernas samarbete med varandra?
3. Hur ser hindren respektive möjligheterna ut i organisationers samarbete genom sina tjänstemän?

Under resans gång har jag funnit två perspektiv, den ena handlar om formella byråkratiska myndigheter som försäkringskassan, kommunen och Region Skåne. Den andra handlar om två enheter, särskolan och kommunens dagliga verksamhet. Det finns, mellan dessa två perspektiv, skillnader i deras samarbetsformer. Organisationernas samarbete sker via administrativa möten, medan båda enheterna vill ha samarbete via praktiska träffar och över en längre tid. Ingen av de två enheterna anser att de behövs i de strikta byråkratiska samarbetsformerna och de berättar, *de kan vara med men bara om det finns ett särskilt behov*. Det är i regel handläggarna som initierar om någon från enheterna ska vara med vid ett möte. Varje nätverk av relationer menar, Michel Foucault, har sitt eget maktmönster och en föränderlig självständighet.⁴³

Samarbetet påbörjas när ett behov uppstår d v s när en ansökan om rätten till insatser i LSS har kommit in till någon av organisationerna. En ansökan om vårdbidrag eller personlig assistans hamnar hos försäkringskassan medan en begäran om daglig verksamhet hamnar hos kommunen. En ansökan om råd och stöd hamnar på Region Skånes bord. Var kan då möjligheterna finnas? Den finns, menar jag, i alla tre organisationernas tillfälligt uppkomna samarbete när en medborgare har lämnat in sin ansökan. När det behövs, uppstår och fungerar samarbetet, som t e x när de utför gemensamma hembesök i samband med en utredning för att skapa effektivitet. För att i nästa stund är samarbetet över, för denna gång. Det finns en tydlig skillnad mellan organisationerna och de två enheterna som lämnar respektive tar emot ungdomarna. Organisationernas uppdrag är att utreda om medborgare uppfyller de kriterier som lagen kräver för få rätten till insatser i LSS. Enheterna ska i praktiken verkställa utifrån handläggarens beslut.

---

⁴³ Sven-Åke Lindgren i Andersson & Kaspersen (red), *Klassisk och modern samhällsteori*, Lund (1999:355)

Dilemmat är att få innebörden i beslutet att fungera när det är dags att ungdomarna ska lämna skolans värld och börja arbeta på daglig verksamhet. Regler, menar Ahrne, *kan faktiskt vara kompromisslösningar av bakomliggande sociala krafter skilda intressen och behöver därför inte vara så rationella som de ger sken av.*⁴⁴

I undersökningen har, som tidigare sagts, att samarbetet mellan organisationerna fungerar men det finns ingen struktur i samarbetet. Försäkringskassan, kommunen och Region Skåne har en gemensam nämnare – myndighetsutövningen som finns i deras respektive verksamhetsområde. Det har också visat sig att tjänstemännen är nöjda med det. De har verksamhetsfält som liknar varandra i organisatorisk uppbyggnad och genom hanteringsgången av ett ärende. Jag vill beskriva vad som sker i organisationerna med hjälp av Giddens struktureringssteori. Förhållandet mellan organisationen, tjänstemännen och deras handlingar är en nära förknippad relation med varandra, en strukturdualitet. Agenten och tjänstemännen har tillräckligt med kunskap och skicklighet för att kunna utföra sitt arbete. De känner till vilka regler som gäller och därigenom vet de också hur de ska handla. De agerar inom strukturens ramar och bevarar mönster som är ömsesidiga handlingar inom organisationen. Det är tjänstemännens förmåga som möjliggör förändringar i handlingsmönstret - när så krävs. Och det är det som är processen, genom förändringarna i handlingen, som aktiverar processen om och om igen. När ett behov uppstår, samarbetar tjänstemännen och det sker i en social interaktion och deras handlande sker tvärs över gränserna och över både tid och rum. Den här processen uppstår och utvecklas i olika situationer och skeenden.⁴⁵

Jag har funnit att det finns en tröghet i den byråkratiska administrationen, den agerar långsamt. Särskolan har problem med ”trögheten” i kommunerna. Läraren förklarar problemet, *vi på särskolan finns i en stor kommun men vi vet inte vem vi ska prata med. Ansvariga tjänstemän och politiker vet fortfarande inte hur stödet till människor med diagnosen autism måste vara.* Det fungerar inte och de vet fortfarande inte vilket dagcenter som ska ta hand om dem och snart slutar ungdomarna skolan. Han menar att *vi inte är unika i hur den här situationen hanteras eller när inga regler finns att tillgå.* Michel Foucaults tankar kan belysa enheternas hinder där han talar om en makt som i den sociala vardagen riktas mot människorna i deras konkreta situationer, en slags ”micro-makt”. Makten praktiseras med administrativa kontroller och normalisering, istället för lagstiftade principer och rättigheter.

---

⁴⁴ Mathiesen, Stjernqvist & Widerberg, *SOU, del 2*, Stockholm (1996:113, sid 23)

⁴⁵ Anthony Giddens, *The constitution of society*, Oxford, (1984:kap1).

Det är viktigt att arbeta bort ingrodda föreställningar om att makten ligger inom statens rättsliga sfär. Det handlar istället om relationen mellan könen, mellan generationer och relationer mellan existerande institutioner som möjliggör statens existens och funktion.⁴⁶

Det har visat sig att i organisationerna finns det ett samarbete som är byggt på tjänstemännens ”egna” villkor, d v s det passar dem i deras arbete. Ett samarbete börjar när ett behov uppstår, säger tjänstemännen och Weber menar att syftet bakom deras delaktighet ger dem fördelar och människor ger och tar sinsemellan av de funktioner som gynnar myndighetens fortsatta existens.⁴⁷

Det finns ett samarbete både mellan myndigheterna och mellan tjänstemännen. En förklaring kan vara att alla tre myndigheterna utför myndighetsutövning och formerna för samarbetet över gränserna passar bra för dem. Tjänstemännen kommer och går över gränserna och reglerna som finns mellan dem, följs. Det är just det som har lett fram till min uppfattning att det måste vara det, som är själva möjligheternas möjlighet. Å andra sidan har undersökningen också visat att det finns hinder. Organisationernas uppdrag är att utreda om medborgare uppfyller de kriterier som lagen kräver för att en person ska få rätten till insatser enligt beslut i LSS. Enheterna ska i praktiken verkställa utifrån myndighetens fattade beslut. Dilemmat för dem är att få innebörden i beslutet att fungera när det är dags att ungdomarna ska lämna skolans värld och börja arbeta på daglig verksamhet. När ”klienten” inte längre är klient utan en ung man eller kvinna som skall lämna skolas skyddade värld och bli en ”vanlig person”.

---

⁴⁶ Sven-Åke Lindgren i Andersson & Kaspersen (red), *Klassisk och modern samhällsteori*, Lund, (1999:355)

⁴⁷ Max Weber, se avsnittet, teoretisk introduktion, sid 5.

8. KÄLLFÖRTECKNING

Andersen Heine och Kaspersen Lars Bo, (red) (1999) *Klassisk och modern samhällsteori*. Studentlitteratur, Lund

Bennet R J (1990) *Decentralization, Local Governments and Market* Clarendon Press, Oxford

Berg O (1987) *Medisinens logikk. Studier i medisinsens sosiologi og politikk* Universitetsforlaget, Oslo

Bergstrand Bengt Olof (2003) *LSS och LASS – Stöd och Service till vissa funktionshindrade*. Kommunlitteratur, Höganäs

Burgess Robert (1995) *Ind the field – An Introduktion to Field Research*. British Library, London, England.

Caiden G E (1991) *Handbook of Comparative and Development Public Administration* Marcel Dekker, New York

Giddens Anthony (1984) *The Constitution of Society – Outline of the Theory of Structuration*. Polity press, Cambridge, UK

Giddens Anthony (1991) *Modernitet och självidentitet – Självet och samhället i den senmoderna epoken*. Media Print, Uddevalla

Gillberg Christopher och Peeters Theo (2001) *Autism – Medicinska och pedagogiska aspekter*. Cura bokförlag, Jyväskylä, Finland

Johansson Roine, (1992) *Vid byråkratins gränser - Om handlingsfrihetens organisatoriska begränsningar i klientrelaterat arbete*. Studentlitteratur, Lund.

Kvale Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur, Lund

Lindqvist Rafael (1990) *Från folkrörelse till välfärdsbyråkrati*. Studentlitteratur, Lund

Lundqvist Lennart J. och Pierre Jon, red (1995) *Kommunal förvaltningspolitik*. Studentlitteratur, Lund

Merriam Sharan B (1994) *Fallstudien som forskningsmetod*. Studentlitteratur, Lund

Morgan Gareth (1999) *Organisationsmetaforer*. Studentlitteratur, Lund

Svensson Roland (1993) *Samhälle medicin vård – en introduktion till medicinsk sociologi*. Studentlitteratur, Lund.

SOU (1996:113) *En allmän och aktiv försäkring vid sjukdom och rehabilitering, del 2*
Socialdepartementet, Stockholm

Topor Alain(red) (1996) *Psykatri i socialtjänsten*.
Bonniers förlag, Falköping

Weber Max (1987) *Ekonomi och samhälle – Förståendesociologins grunder, del 3*.
Grahns Boktryckeri AB, Lund